

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

С. В. Совгіра

ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Навчальний посібник

Умань
2023

Рецензенти:

Біда О. А., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ;

Кучай О. В., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування;

Душечкіна Н. Ю., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри хімії, екології та методики їх навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

*Рекомендовано до друку вченою радою
природничо-географічного факультету*

*Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 10 від 31 травня 2023 р.)*

Совгіра С. В.

С56 Освіта для сталого розвитку : навч. посіб. / С. В. Совгіра ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. – Умань : Візаві, 2023. – 216 с.

У навчальному посібнику схарактеризовано різні аспекти сталого розвитку у контексті соціально-економічних проблем ХХІ століття, висвітлено міжнародну діяльність у визначенні засад сталого розвитку. Розкрито взаємозв'язок сталого розвитку та освіти, подано освіту як основний чинник забезпечення сталого розвитку. Здійснено порівняння екологічної освіти та освіти для сталого розвитку. Подано екологічну освіту як базову складову європейської стратегії освіти для сталого розвитку та механізм реалізації державної екологічної політики. Розкрито екологічну освіту та природоохоронну діяльність в контексті сталого розвитку. Показано впровадження освіти для сталого розвитку в Україні у різні сектори суспільства.

Рекомендовано для здобувачів вищої освіти та викладачів екології закладів вищої освіти.

УДК 37.0(075.8)

© Совгіра С. В., 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. СТАЛИЙ РОЗВИТОК У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ ХХІ СТОЛІТТЯ	8
1.1. Сталий розвиток України у глобальному середовищі	8
1.2. Передумови виникнення ідей та становлення стратегії сталого розвитку	12
1.3. Аналіз підходів до трактування поняття сталого розвитку	17
1.4. Сталий розвиток: керівні принципи, стратегічні цілі та індикатори розвитку	25
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЗНАЧЕННІ ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ	49
2.1. Хронологія прийняття міжнародних документів з питань освіти для сталого розвитку	49
2.2. Основні міжнародні документи у галузі сталого розвитку	51
РОЗДІЛ 3. СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ОСВІТА	57
3.1. Стратегія сталого розвитку та Концепція освіти для сталого розвитку у міжнародних документах	57
3.2. Соціокультурні передумови виникнення освіти для сталого розвитку	64
3.3. Онтологічна специфіка освіти як чинник забезпечення сталого розвитку суспільства	74
3.4. Емпauerмент – педагогіка та її основні принципи	84
РОЗДІЛ 4. ОСВІТА ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	87
4.1. Сутність, мета, зміст освіти для сталого розвитку	87
4.2. Основні підходи та принципи освіти для сталого розвитку	97
4.3. Моніторинг та оцінка розвитку освіти для сталого розвитку	108
РОЗДІЛ 5. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	114
5.1. Загальні та відмінні ознаки екологічної освіти та освіти для сталого розвитку	114
5.2. Роль екологічної освіти у впровадженні освіти для сталого розвитку	120
5.3. Особливості формування концепції екологічної освіти	122
5.4. Пріоритети екологічної освіти для сталого розвитку	133
5.5. Екологічна освіта, екологічна культура, етика, свідомість та інші відповідні визначення практичного значення	136

РОЗДІЛ 6. ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	144
6.1. Основні етапи розвитку екологічної освіти для сталого розвитку як механізм реалізації державної екологічної політики	144
6.2. Концептуальні засади екологічної освіти для сталого розвитку	154
РОЗДІЛ 7. ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ТА ПРИРОДООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	165
7.1. Роль екологічної освіти в збереженні, охороні природного середовища	165
7.2. Природоохоронна діяльність як система	176
7.3. Методологія природоохоронної діяльності	179
7.4. Види природоохоронних заходів	187
РОЗДІЛ 8. ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ У РІЗНІ СЕКТОРИ СУСПІЛЬСТВА	195
8.1. Роль секторів суспільства у впровадженні освіти для сталого розвитку в Україні	195
8.2. Комплекс завдань освіти, спрямованих на реалізацію сталого розвитку	200
ПІСЛЯМОВА	208
ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	209

ВСТУП

Актуальність соціально-філософського дослідження освіти як чинника забезпечення сталого розвитку суспільства обумовлена тією обставиною, що від системи освіти залежить відрефлексоване та обґрунтоване розуміння як аксіології сучасної освіти, можливості впливу освіти на духовні та моральні пріоритети особистості, так і актуалізація стратегії сталого суспільного розвитку у XXI ст.

У сучасному світі склалася низка негативних загальносвітових соціальних тенденцій, основним джерелом яких є фактична перемога та зміцнення у глобальному масштабі ринкового фундаменталізму. Стає все більш очевидним, що в глобалізованому світі народи стають заручниками глобальних проблем, які стосуються усіх. Людство породило низку глобальних екологічних криз, серед яких – потепління, руйнування озонового шару, забруднення довкілля, спустелювання, кислотні дощі, деградація біорізноманіття. Упродовж свого існування людство знищило таку кількість родючих ґрунтів, яка перебільшує нині оброблювані території. Одним з наслідків цього стало невинне збільшення площ пустель. Протягом свого існування людство винищило дві третини лісів. Лише за останні 40 років на Землі знищено близько половини вологих тропічних лісів, де сконцентровані генетичні ресурси біорізноманіття планети. Як зазначається в документах ЮНЕСКО, в умовах техногенного тиску сучасної цивілізації відбувається «генетична ерозія» – щорічно безслідно зникають від 150 до 200 видів організмів. Нині понад 2,5 млрд. людей страждає від захворювань, пов'язаних із нестачею води, вживанням забрудненої або зараженої води. Внаслідок розвитку цивілізації планета перетворюється на велетенський смітник, оскільки природа не має механізму утилізації і знищення відходів, вироблених людьми.

Перед світом стоять проблеми нестачі продовольства і чистої води, забруднення навколишнього середовища і перенаселеності міст, зростання емісій парникових газів і наслідків зміни клімату тощо. На сьогодні кількість проблем тільки зростає: війна в Україні, що призвела до десятків тисяч жертв, мільйонів біженців, гуманітарних та екологічних катастроф. Це все негативно впливає на соціально-економічне становище не лише країни, але й всього світу.

Техногенний розвиток цивілізації, зростаюча потужність економіки, нерозумне використання природних ресурсів призвели до загострення в боротьбі за природний простір, стався катастрофічний за своїми масштабами розрив населення за доходами, позначилася криза духовності людини, її